

szeretet mértékéről, a türelemről, az alázatról, az áldozatosságról, a keresztény öntudatról, a keresztény magatartásról és még megannyi, katolikus hívő ember számára — de nem, ezt nem jól írom: minden tisztességes, rendes ember számára elfogadható és elfogadandó gondolatokkal. Persze ezt a gyűjteményt nem elsősorban azok fogják kézbe venni és elolvasni, akik Hannah Arendt esszéjénél nyitották ki a Vigilia idej első számát, de ők is elgondolkozhatnak például azon az 1992 tavaszán leírt kijelentésen, hogy „a fiatal magyar demokrácia talpra állítása itt és most sem képzelhető el a katolikus egyház részvétele nélkül”. Nem sok ilyen közvetlenül szóló, politizáló mondat fordul elő a kis írások sorai között, de ezt a mondatot ma olvasva szinte önként vetődik fel egy továbbgondolásra készítő kérdés. Hol késik egy nagyobb politikatörténeti-egyház-történeti tanulmány, amely tárgyyszerűen és tárgyilagosan szólna arról, hogyan és miképp bontakozott ki ez az akkor új lehetőségekhez jutott és újraéledő részvétel a 90-es évektől máig? Voltak-e fogyatékoságai, késlekedései, tévedései? Ebből a szempontból a kötet írásai közül még a *Katolikusok a politikában* című, 1993-ban keletkezett alig több mint három oldalra hívnám fel a figyelmet.

A másik könyv, a *Katolikus reneszánsz* portrékból, alakrajzokból áll, azok emlékének adózik, akik a 20. század elejétől kezdve a magyar katolikus szellemiség fenntartásának élén jártak. A portrészor Apponyi Alberttel kezdődik és Sík Sándorig ível, aki-ről a kötet legalaposabb tanulmánya szól. Aztán következik még egy záró ciklus *Elfelejtett katolikus írók, tudósok* címmel. Fiatal korunk óta tisztelen és, hogy őszinte legyek, nem egyszer irigylem Rónay László lefegyverző tárgyismeretét, ilyen ez a záró ciklus is. Az öt személy közül, akiknek alakja itt megelevenedik, eddig csak Domokos István és Mentés Mihály munkásságát ismertem úgyahogy, de Varga Damjánról, Erdősi Károlyról és Kincs Istvánról nem is hallottam. Ilyenkor magára haragudva bosszankodik az olyan öreg szakmabeli, mint amilyen én vagyok: miért kellett előhózással tudatlanságomra rápirítani, de az írások már fogalmazástechnikai színvonalukkal meggyőznek: érdemes volt. A mai értekező próza gyakran olyan, mint egy gátfutó pálya, csak az elhelyezett akadályokon keresztül, csak a beavatottak számára ismert szakkifejezések és elvontságok akadályait leküzdve lehet az egyik bekezdésből átjutni a következőbe. Rónay László írásai akadálymentesek. Világosak, gördülékenyek, érthetőek és élvezhetőek.

A portrék nemcsak az életutak benső állomásairól tudósítanak pontos adatokkal, hanem koruk összefüggéseinek nagyobb távlataira is rávilágítanak. Ilyen távlatot mutató sorokat olvashatunk

mindjárt a könyv elején, az Apponyi Albertet követő második arcképrajzban, Kanter Károly életútjának bevezetéseképp. „Nagyon leegyszerűsítünk a 19. század végének történelmi fejlődését, ha a liberalizmus térhódításáért, az antiklerikalizmusért — melynek oly szélsőséges megnyilatkozásai is voltak, mint Mikszáth Kálmán célzatos regénye, a *Különös házasság* —, majd a szabadkőműves eszmevilág terjedéséért csak ezekre a szellemi áramlatokra hárítanánk a felelősséget. Legalább ennyire felelős volt mindezért a Magyar Katolikus Egyház rossz szervezetsége, a papság világias életmódja, a plébániai hálózat teljes bürokratizálódása, s nem utolsósorban az a tény, hogy az uralkodó az antiliberalis törekvéseket támogatta, ilyenformán hazafias tettnek is nyilvánult, ha valaki ellenkező meggyőződését hangsúlyozta.”

Írásaink, bármiről szólnak, mindig magukon viselik annak az időnek lenyomatát, amelyben keletkeztek, s ha évtizedekkel később újra megjelen-tjük őket, óhatatlan belekerülnek abba az érték-választási csillagállásba, amely ezt az újabb időt jellemzi. Sokan lehetnek ma azok között, akik elismerik a katolikus szellemiség múlthatlan jelentőségét a magyar századokban, mégsem gondolják úgy, hogy például Prohászka Ottokár kétség-telen nagy formátumú, korszakos alakját rajzolva óvatosan el kell hallgatni tévesztett gondolatait, s nyilván ugyancsak sokan vannak olyanok, akik a liberalizmus hazai szerepének megannyi jótékony elemét is sorolni tudják. És biztos, hogy Mikszáth nagyszerű regényéről sokan csak a művészetnek kijáró elismerés hangján volnának képesek mondatot fogalmazni. Bizony, ha írunk, vitákat keltünk, de ez nemhogy baj lenne, hanem ellenkezőleg, mindig munkánk egyik legfőbb értelme. Mozdítunk valamit a szellemi életben. (*Éghajlat Könyvkiadó*, Budapest, 2015; *Szent István Társulat*, Budapest, 2015)

KENYERES ZOLTÁN

SZABÓ FERENC SJ: HÁZASSÁG ÉS CSALÁD KRISZTUS FÉNYÉBEN

Házasság és család témakörében az elmúlt évtizedek során könyvtármí irodalom jelent meg, magyar nyelven is. Olyan átfogó teológiai alapozású és az elmúlt ötven év egyházi tanítását fejlődésében vizsgáló mű, mint Szabó Ferenc SJ 2015 végén megjelent monografikus könyve, a *Házasság és család Krisztus fényében* azonban eddig egyedülálló.

A szerző a Vatikáni Rádiónál eltöltött negyedszázados működését, tanulmányait, előadásait, meghatározó teológusok gondolatait figyelembevevő és a két családszinódus vitáit, dialógusait követő műve összegző munka. A könyvbemuta-

tón Török Csaba teológus így jellemezte a könyvet: „Szabó Ferenc hatalmas ismeret- és forrásanyagot dolgozott ebbe a könyvbe, amelyben a tudós teológus lelkipásztori/pasztorális érzékenységgel adja át a teológiai ismereteket és érzékletessé teszi a két szinódusnak a kollegialitás jegyében folyt, vitáktól korántsem mentes munkáját.”

A szerző teológiai gondolatmenete a II. Vatikáni zsinat, a perszonalizmus, a morálteológia megújulását alapvetően elősegítő Bernhard Häring teológus, a házassághoz szükséges alapvető elköteleződést, az *optio fundamentalist* kidolgozó Karl Rahner munkáinak megítélését mutatja be. A két családszinóduson jelentős szerepet játszó német teológusok, Reinhard Marx és Walter Kasper gondolatait elemzi, akikkel mélyen egyetértve a teológiai fejlődést és a pasztorális képzést szorgalmazza.

Látja az eszmény és a valóság közötti szakadékokat, hangsúlyozza a fokozatosság elvét, s elveti a *minden vagy semmi* pedagógiáját. Földézi a jezsuita Martini bíboros ma is érvényes, új utakat kereső elgondolásait, s mindenekelőtt Ferenc pápának az Evangéliumból és az isteni irgalomból kiinduló, házasságot és családot megmenteni és felemelni akaró szempontjait világítja meg.

Nem fél a kényes kérdésektől, nagy tekintélyekre hivatkozva mutatja be a mai kor problémáit. Reinhard Marx bíboros érseket idézi: „Nagyon sokat dolgoztunk teológiai síkon nemcsak a válással kapcsolatos témakörben, hanem a házasság teológiájának terén is. Mindig megdöbbsz, amikor néhányan ezt mondják: Minden világos! (...) Nagyon sok tennivalónk van, sokat beszélünk szakemberekkel, kánonjogászokkal és teológusokkal, akik elismerik, hogy sok probléma van a házasság szentsége és érvényessége körében...”

Szabad legyen megjegyeznem, hogy gyakorló lelkipásztor koromban, s hozzátehetem, megyéspüspökségem idején ugyanezekkel a gondokkal találkoztam és találkozom, amelyeknek csupán egyik rész kérdése az elvált és újránházásodottak szentségeihez járulása. Alapvető probléma, hogy a fiatalok — tisztelet a kivételnek — nem a hittől áthatva kötnek házasságot, sokévi együttélés után mondhatni, házasságot rendeztetnek, a házasság jó része megkereszteletlen, s ezáltal csak érvényes, de nem szentségi a házasságuk. Sokszor, ismerve a házasságlandókat, megjósolható, hogy nem lesz tartós az elvben egész életre szóló elköteleződés, majd pedig legjobb esetben az egyházi bíróság semmissé teszi az *eleve érvénytelen*.

A szerző különös gonddal elemzi Josef Fuchs SJ-nek, a hosszú ideig a Pápai Gergely Egyetemen tanító professzornak a gondolatait, melyek közül a következőket emeli ki: a morálteológia nem lehet kizárólag a parancsok és a bűnök tana, s nem is lehet a lelkeség teológiájának (aszketika, misz-

tika) körébe utalni, hanem a Krisztusban való meghívást, a keresztény élet művészetét a Szentírás alapján, Krisztus és az üdvösség misztériuma távlatában kell kidolgozni. A zsinat tanítása alapján elveti azt a felfogást, hogy a morálteológia kizárólag a leendő gyóntatók kiképzését szolgáló morális legyen, bár a papok, lelkipásztorok szempontjait is figyelembe kell venni. Az új morálteológiát nem lehet egyszerűen a kánonjog keretében illeszteni, de elhanyagolni sem lehet a hívő viszonyát az egyházi hatóságokhoz.

A mai kor kereszténységének is örök eszménye és célja, hogy felnőjön Krisztus törvényéhez, s az erkölcsi magatartásban őhozzá hasonuljon. A keresztény morális ezért a belső felkészültséggel kell, hogy törődjön, amely egyben a felelősség morálisa is. A Hegyi Beszéd és az első János-levél erkölcsstanába kell beilleszteni a keresztény házasság lelkeségét — Szent Pál nyomán, aki a férj és feleség egyenlőségi viszonyát Krisztus és jegyese, az egyház szeretetmisztériumába helyezi. Férj és feleség mindketten arra hívtak, hogy kölcsönösen Isten szeretetéről tanúskodjanak, segítve egymást ebben a törekvésben.

A szerző annak a reményének is hangot ad, hogy a két szinódus nyomán, a záródokumentum alapján Ferenc pápa majd új távlatokat nyit, és meghaladja elődjének, Szent II. János Pál pápának *Familiaris consortio* enciklikáját. Ferenc pápa kijelentette: „A szinódus tapasztalata jobban megértette velünk, hogy a tanítás igazi védői nem azok, akik a betűt, hanem azok, akik a szellemet védelmezik; nem az eszmét, hanem az embert, nem a formulát, hanem Isten szeretetének és megbocsátásának ingyenességét.”

Páter Szabó Ferenc könyvét kötelező olvasmánnyá tenném a lelkipásztorok számára, ajánlanám a hitoktatóknak és minden felnőtt nagykorú kereszténynek. (*Jezsuita Könyvek*, Budapest, 2015)

BÁBEL BALÁZS

A fenti írással köszöntjük Szabó Ferencet 85. születésnapján. (A szerk.)

SERVAIS PINCKAERS OP: SÉTA AZ ERÉNYEK KERTJÉBEN

Míg Aquinói Szent Tamás művét gyakran hasonlítják egy középkori katedrálshoz, addig a belgiumi Louis de Raeymaeker (Jacques Maritainhez hasonlóan) a tomizmust zárt szisztéma helyett növekvő, élő organizmusnak látja. A tamási erkölcs-felfogást továbbvive, mindkét analógiával összhangban írja a szintén belgiumi Servais Pinckaers *Séta az erények kertjében* című könyvében: „Saját erkölcsi életünket mindnyájunknak magunknak